

Comparative Economic Diplomacy: Iran and Egypt within the BRICS Framework

Hamid Saradar^۱

Ghasem Taghvaeipour^۲

Sajjad Bahrami Moghaddam^۳

(Received: 09/05/2024- Accepted: 12/09/2024)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.510438.1027

Extended Abstract

Introduction

The concept of BRICS was initially introduced in 2001, and the group was formally established in 2009 by five emerging economies: Brazil, Russia, India, China, and South Africa. Since then, its membership has expanded to include

---

^۱ PhD Student, Department of International Relations, Guilan University, Rasht, Iran (Hamid.saradar@gmail.com)- Corresponding Author

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0007-0908-887X>

^۲ PhD Student, Department of International Relations, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (G_taghvaeipour@atu.ac.ir)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0008-7531-713X>

^۳ Assistant Professor, Department of Political Science, University of Guilan, Rasht, Iran (Sbahrami@guilan.ac.ir)

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0002-0821-8763>

additional countries. BRICS is a coalition of emerging powers seeking to increase their influence in global political and economic decision-making. Unlike traditional international organizations, BRICS does not operate under a founding charter or a formalized institutional bureaucracy. At the 15th BRICS Summit held in Johannesburg in August **2023, six countries—Iran, Argentina, Ethiopia, the United Arab Emirates, Saudi Arabia, and Egypt—**were invited to join the group. Iran and Egypt officially became members in January 2024, with their first participation as full members taking place during the Kazan Summit in November 2023.

Although BRICS pursues collective goals, each member's accession reflects its distinct national interests and strategic calculations. This article conducts a comparative analysis of Iran and Egypt's objectives in joining BRICS. Accordingly, the central research question is: How can the economic diplomacy goals of Iran and Egypt be compared and explained within the framework of BRICS membership?

Literature Review

In the article “BRICS Expansion in the Middle East from the Political Economy Perspective”, the authors explore the interests of BRICS countries in securing energy resources, exerting political influence, and accessing the region's economic potential. El Khodary and her colleagues specifically investigate the impact of Egypt's accession to BRICS by analyzing several key indicators: the

۲۸۷ Comparative Economic Diplomacy: Iran ...

participation rate of BRICS countries in Egypt's economy, the exposure rate and share of BRICS foreign direct investment (FDI) in Egypt relative to total FDI, as well as

Egypt's export opportunities in BRICS markets. Their study further examines how these variables have influenced the ratio of foreign assets in Egypt during the period from 2000 to 2024.

As the literature review indicates, existing studies—including the aforementioned work—differ from the present article in terms of research focus and problem formulation. This study aims to comparatively assess Iran and Egypt's approaches to BRICS membership through the lens of economic diplomacy.

Methodology

The research method employed in this article is comparative-analytical, and data collection is based on library and documentary sources. Information and data have been gathered through literature review and note-taking techniques. The conceptual framework of the study draws upon the work of Mireya Solís Okano-Heijmans, particularly her insights on economic diplomacy.

Results

The findings of this study suggest that Iran's objectives within BRICS are more politically driven, whereas Egypt's motivations are primarily economic. Specifically, Iran

views BRICS as a platform to advance multilateralism—a political strategy aimed at counterbalancing Western structural pressures, particularly from the United States.

In contrast, Egypt’s engagement is largely focused on diversifying its economic partnerships and attracting foreign investment.

This divergence stems from the distinct political and economic constraints facing each country. While Iran seeks to mitigate geopolitical pressures and enhance its diplomatic flexibility through multilateralism, Egypt aims to expand its access to international markets and reduce dependency on traditional partners.

Nevertheless, both countries share common objectives, most notably the pursuit of economic and political multilateralism. Furthermore, BRICS membership offers new avenues for cooperation and strategic autonomy. For both Tehran and Cairo, joining the bloc represents an opportunity to explore “new options” for advancing national development and economic growth.

Discussion

In a comparative analysis of the economic diplomacy goals of Iran and Egypt, it seems that Iran's first and second priorities for joining BRICS are mainly political, while Egypt's first to third priorities are mainly economic. However, benefiting from the capacity of the BRICS Bank is one of the goals shared by Iran and Egypt, which is the

third priority for both countries.

Conclusion

This article aimed to comparatively examine the economic diplomacy goals of the Islamic Republic of Iran and the Arab Republic of Egypt, as two of the newly admitted members of BRICS. One key finding is that the differing political and economic constraints faced by Iran and Egypt have shaped their respective motivations for joining the bloc. For Iran, membership in BRICS represents a strategic effort to reduce structural pressures, particularly those stemming from U.S. sanctions—and to promote multilateralism as a counterbalance to American unilateralism. Conversely, Egypt's accession is primarily motivated by economic considerations, such as diversifying its international partners and expanding access to new markets.

Another notable conclusion is that countries tend to be more effective in pursuing economic diplomacy when they (1) broaden the scope of their diplomatic engagements, (2) adopt innovative strategies, and (3) discontinue ineffective or outdated practices.

The findings also highlight BRICS as a platform with considerable potential across economic, trade, industrial, technological, and financial sectors. Given Iran's unique

situation—particularly its continued exposure to Western sanctions—joining BRICS could offer valuable opportunities to reinvigorate its development trajectory.

However, realizing these opportunities requires a comprehensive assessment of both the prospects and the challenges ahead to maximize alignment with national interests.

Keywords: Economic Diplomacy, BRICS, Iran, Egypt, Multilateralism.

How to Cite: Saradar, H., Taghvaeipour, G. and Bahrami Moghadam, S. (2024). Comparative Economic Diplomacy: Iran and Egypt within the BRICS Framework. *Diplomatic Interactions*, 2(7), 285 - 340. doi: 10.22034/IIQ.2024.10438.1027

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر در چارچوب بریکس

حمید سرادار^۱

قاسم تقوایی پور^۲

سجاد بهرامی مقدم^۳

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۰ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۶/۲۲)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.510438.1027

چکیده

بریکس مجموعه‌ای از کشورهایی است که به دنبال افزایش نفوذ خود در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و سیاسی جهان هستند. ایران و مصر جزء دولت‌هایی هستند که از اول ژانویه ۲۰۲۴ میلادی به این گروه پیوسته‌اند. به رغم همکاری‌ها و اهداف مشترک، پیوستن هر یک از اعضا به این نهاد بین‌المللی متأثر از منافع و محاسبات ویژه آن‌ها است. این مقاله به بررسی تطبیقی اهداف ایران و مصر از عضویت در بریکس از منظر دیپلماسی اقتصادی متمرکز است، بر این مبنای سؤال اصلی مقاله این است که چگونه می‌توان اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر را در چارچوب عضویت در بریکس مقایسه و تبیین کرد. فرضیه مطرح شده این است که ترویج چندجانبه‌گرایی (راهبرد سیاسی) نقش پررنگ‌تری در اهداف ایران از عضویت در بریکس دارد، در حالی که مصر تمایل بیشتری به تنوع‌بخشی به شرکای اقتصادی و سرمایه‌گذاری (عمدتاً رویکرد اقتصادی) دارد. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که علی‌رغم اینکه ایران و مصر از نظر دنبال کردن چندجانبه‌گرایی اقتصادی و سیاسی اشتراک نظر دارند، اما ایران در کنار اهداف اقتصادی، عمدتاً کاستن از فشارهای ساختاری سیاسی را دنبال می‌کند، در حالی که مصر بیشتر انگیزه‌های اقتصادی در جهت تنوع‌بخشی به شرکا و بازارهای خود را دارد. روش پژوهش در این مقاله به

۱. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان، رشت، ایران. (Hamid.saradar@gmail.com)

نویسنده مسئول

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0007-0908-887X>

۲. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (G_taghvaeipour@atu.ac.ir)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0008-7531-713X>

۳. استادیار علوم سیاسی دانشگاه گیلان، رشت، ایران (Sbahrami@guilan.ac.ir)

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0002-0821-8763>

شیوه تطبیقی و گردآوری داده‌ها نیز به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی است.

واژگان کلیدی: دیپلماسی اقتصادی، بریکس، ایران، مصر، چندجانبه‌گرایی.

مقدمه

اصطلاح بریک^۱ نخستین بار در سال ۲۰۰۱ میلادی توسط جیم اونیل^۲ اقتصاددان گلدمن ساکس^۳ برای اشاره به قدرت‌های اقتصادی در حال ظهور برزیل، روسیه، هند و چین ابداع شد. ایده اولیه تشکیل گروه بریک، متشکل از ۴ کشور در حال توسعه برزیل، روسیه، هند و چین در سال ۲۰۰۶ میلادی توسط روسیه مطرح شد و در سال ۲۰۰۹ میلادی ماهیتی رسمی پیدا کرد. در سال ۲۰۱۰ میلادی، با پیوستن رسمی آفریقای جنوبی، گروه بریک به گروه بریکس تغییر نام یافت. از سال ۲۰۱۳ میلادی برخی کشورهای غیر عضو نیز در اجلاس سران بریکس دعوت شدند تا به عنوان ناظر در این جلسات شرکت کنند (Gu et al., ۲۰۱۶: ۴).

بریکس مجموعه‌ای از کشورهایی است که به دنبال افزایش نفوذ خود در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و سیاسی جهان هستند. این گروه در بیانیه مشترک سال ۲۰۰۶ میلادی اعلام کرد «ما بر حمایت خود از نظم جهانی چندقطبی، عادلانه و دموکراتیک، مبتنی بر قوانین بین‌المللی، برابری، احترام متقابل، همکاری، اقدام هماهنگ و تصمیم‌گیری جمعی

^۱BRIC

^۲Jim O'Neill

^۳Goldman Sachs

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر ... ۲۹۳

همه کشورها تأکید می‌کنیم.» این بیانیه همچنین خواستار اصلاحات در نهادهای برتون وودز (بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول) شد (BRICS Information Centre, 2024).

تفاوت میان عضویت در بریکس و سایر ائتلاف‌ها و سازمان‌های مشابه (مانند سازمان همکاری شانگهای) این است که بریکس فاقد هرگونه سند تأسیسی است که نیاز به تصویب مجالس کشورها داشته باشد. بیانیه سال ۲۰۰۸ میلادی کشورهای بریکس که در آن بر تمایل خود برای اصلاح ساختار مالی جهانی تأکید کردند، احتمالاً می‌تواند به عنوان یک سند تأسیس گروه تلقی شود. (Stuenkel: 63) در نتیجه عضویت اعضای جدید در بریکس از نظر فرایندی روند پیچیده‌ای ندارد و صرفاً نیازمند تأیید پنج عضو اصلی است؛ هر چند شرایط عضویت در بانک بریکس متفاوت است.

افزایش روزافزون اهمیت این گروه بین‌المللی باعث تمایل بسیاری از کشورهای در حال توسعه به آن شده و چهل کشور تقاضای پیوستن و عضویت خود در آن را مطرح کردند. در پانزدهمین نشست سران گروه بریکس در ژوهانسبورگ در اوت ۲۰۲۳ میلادی، اعلام شد که از ۱ ژانویه ۲۰۲۴ میلادی، شش کشور ایران، آرژانتین، اتیوپی، امارات متحده عربی، عربستان سعودی و مصر می‌توانند به این گروه بپیوندند. بر این اساس ایران و مصر از ژانویه ۲۰۲۴ میلادی رسماً به بریکس پیوستند و نخستین حضور رسمی این دو کشور پس از عضویت، در آبان ۱۴۰۳ با

حضور و سخنرانی روسای جمهور آن‌ها در شهر کازان روسیه رقم خورد. کشورهای عضو بریکس نزدیک به ۳۴ درصد از مساحت خشکی‌های جهان، ۴۵ درصد جمعیت، ۳۹ درصد از تولید صنعتی، ۴۴ درصد از تولید گندم، ۳۶ درصد از تولید ناخالص داخلی و ۲۴ درصد حجم صادرات جهان را در اختیار دارند که همین امر فرصت‌های قابل توجهی را برای رشد و توسعه اقتصادی آن‌ها به‌ویژه در بازارهای نوظهور فراهم می‌کند.

پیوستن اعضای جدید و به ویژه توسعه آن به منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا (چهار عضو از مجموع شش عضو جدید)، سؤالات جدیدی را در بین ناظران و پژوهشگران روابط بین‌الملل و اقتصاد سیاسی در مورد ماهیت بریکس به عنوان یک مجموعه یا بلوک و همچنین نیت و اهداف هر یک از کشورهای عضو (اعم از اعضای اصلی و اعضای تازه ملحق شده) برانگیخته که تبیین ماهیت بریکس و اهداف اقتصادی و سیاسی هر یک از این بازیگران به بررسی‌های جداگانه‌ای نیاز دارد، اما بررسی ادبیات تولیدی نشان می‌دهد که به طور کلی دو دیدگاه بدبینانه و خوش‌بینانه در مورد گسترش بریکس مطرح شده است:

الف: دیدگاه بدبینانه: برخی از تحلیلگران نگران‌اند که بریکس به یک بلوک متحد و ضد غربی تبدیل شود. این می‌تواند با تعمیق اختلافات در گروه‌هایی مانند گروه ۲۰ و سازمان ملل، چندجانبه

گرایی را پیچیده کند. افزایش تنش بین ایالات متحده و چین و رویکرد تقابلی ایالات متحده نسبت به بریکس، به تقویت این احتمال کمک می‌کند.

ب: دیدگاه خوش‌بینانه: سایر ناظران خوش‌بین‌تر هستند و بر ماهیت متنوع گروه بریکس تأکید می‌کنند. آن‌ها معتقدند که اکثر اعضا و اعضای مشتاق، دنیایی از بلوک‌های سخت نمی‌خواهند. این کشورها ممکن است بریکس را به عنوان یک سکوی (پلتفرم) مفید برای پیگیری اصلاحات ببینند، اما همچنان برای همکاری با کشورهای غربی (و سایر قدرت‌های میانی) در مورد مسائل مورد نگرانی مشترک، باز هستند.^۱

در این میان، پژوهش پیش رو به دنبال مقایسه رویکرد ایران و مصر در پیوستن به بریکس از زاویه دیپلماسی اقتصادی دو کشور است. از لحاظ نظری، بررسی و مقایسه رویکرد دو قدرت منطقه‌ای مؤثر در غرب آسیا و شمال آفریقا (ایران و مصر) و واکاوی انگیزه‌ها و اهداف آن‌ها در یک کنش مشترک می‌تواند به غنای ادبیات این حوزه کمک کند. افزون بر این، گسترش بریکس به حوزه غرب آسیا بر پیچیدگی‌های تحلیلی و نظری تحولات این منطقه افزوده است. از این زاویه، مقایسه تحلیلی رویکرد غرب محوری مصر در مقایسه با نگاه متفاوت ایران به

---

۱ برای نمونه می‌توان به گزارش جامع اندیشکده کارنگی با عنوان BRICS Expansion and the Future of World Order: Perspectives from Member States, Partners, and Aspirants اشاره کرد که توسط جمعی از محققان تألیف شده است.

غرب در مجموعه بریکس نیز حائز اهمیت است. از سوی دیگر و از لحاظ کاربردی می‌توان بر اهمیت بررسی اهداف تمامی کشورهای عضو بریکس و به ویژه کشورهای رقیب منطقه‌ای تأکید کرد که با توجه به عضویت کشورمان در جهت سیاست‌گذاری‌های کشورمان در قبال نحوه تعامل با اعضای این گروه ضرورت اجرایی پیدا می‌کند. روشن است که شناخت اهداف و برنامه‌های دیگر کشورهای عضو بریکس، کمک زیادی به تطبیق پیدا کردن بیشتر با محیط بریکس و همچنین پیشبرد منافع ملی کشورمان از طریق تعامل مؤثر با دیگر کشورها خواهد داشت.

با توجه به موارد مذکور، سؤال اصلی این مقاله این است که چگونه می‌توان اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر را در چارچوب عضویت در بریکس مقایسه و تبیین کرد. فرضیه این است که ترویج چندجانبه‌گرایی (راهبرد سیاسی) نقش پررنگی در اهداف جمهوری اسلامی ایران از عضویت در بریکس دارد، در حالی که جمهوری عربی مصر تمایل بیشتری به تنوع‌بخشی به شرکای اقتصادی و سرمایه‌گذاری خود (رویکرد اقتصادی) دارد. در ادامه پس از بررسی ادبیات پژوهش در این زمینه و طرح رهیافت تحلیلی، به بررسی سؤال و فرضیه این مقاله پرداخته می‌شود.

ادبیات تحقیق

با توجه به اینکه تحولات بریکس همچنان در جریان است و موضوع نسبتاً جدیدی محسوب می‌شود، مطالعات و نظریه‌پردازی در این حوزه

نیز در جریان است و اندیشمندان از زوایای مختلف روابط بین‌الملل، اقتصاد سیاسی بین‌الملل، موضوعات فنی تجاری و غیره پدیده بریکس را بررسی کرده‌اند. این موضوع در خصوص ادبیات تولیدی درباره حضور کشورمان در بریکس نیز صدق می‌کند. در این رابطه، اهم پژوهش‌های قبلی مرتبط با موضوع مقاله به شرح زیر ذکر خواهد شد. الکسیا و بختیار در مقاله خود از رویکرد همکاری اعضای بریکس برای نیل به چندجانبه‌گرایی واقعی در نظام اقتصاد سیاسی و بین‌المللی سخن به میان آورده‌اند. بریکس و بانک توسعه جدید سعی کرده‌اند بستری برای تقویت جایگاه و عملکرد کشورهای در حال توسعه با ابزارهای مالی و فنی در راستای منافع مشترک اعضا فراهم کنند (Aleksia et al., 2023).

مالک و همکاران در مقاله‌ای به مطالعه گسترش بریکس به غرب آسیا از زاویه اقتصاد سیاسی می‌پردازند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد اهتمام کشورهای بریکس به این منطقه از زاویه تأمین انرژی، ایجاد نفوذ سیاسی و استفاده از امکانات اقتصادی آن است. از نظر ایشان، کشورهای بریکس این منطقه را از نظر به چالش کشیدن سلطه غربی در سیاست و اقتصاد مهم می‌دانند (Malik, 2024).

رابزون در فصلی از یک کتاب، چشم‌انداز عضویت کشورهای عربی در بریکس را واکاوی می‌کند و معتقد است این عضویت حائز تبعات امنیتی است و بر پویایی امنیت جهانی تأثیرگذار خواهد بود (Rabczun,

۲۰۲۴).

الخضری و همکاران در مطالعه‌ای با موضوع تأثیر پیوستن مصر به بریکس در بحران ارز خارجی این کشور، برآورد می‌کنند این تحول موجب افزایش دارایی‌های خالص خارجی و سرمایه‌گذاری‌های خارجی کشورهای بریکس در مصر شده و تقویت ارزش پوند مصر کمک خواهد کرد. این پیش‌بینی مبتنی بر افزایش همگرایی مصر با کشورهای بریکس، افزایش سرمایه‌گذاری‌های متقابل و گشایش بازارهای تجاری بین طرفین و همچنین تمایل کشورهای بریکس به استفاده از ارزهای غیر از دلار آمریکا در معاملات تجاری خود، انجام شده است (Elkhodary et al., 2024).

موسوی و همکاران در مقاله «چالش بریکس با ساختار مالی جهانی زیرنفوذ آمریکا» نشان داده‌اند، گروه بریکس با محوریت چین از طریق ایجاد نهادها و رویه‌های جدید مالی چندجانبه و تلاش برای تقویت جایگاه خود در نهادهای مالی برتون وودز در مسیر تضعیف ساختار مالی جهانی تحت سیطره ایالات متحده حرکت کرده است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۸).

میرترابی و فلاح نقش روزافزون چین در عرصه بین‌الملل از دریچه بریکس را مورد کنکاش قرار داده و بر این عقیده‌اند که چین با بهره‌گیری از سازوکار بریکس و بریکس پلاس، کوشیده است تا از طریق نهادسازی، نظم اقتصادی جهان را در راستای منافع خود متحول

کند. (میرترابی و همکاران، ۱۴۰۱)

فاخری در بررسی و تحلیل تأثیر فعلی و آتی بریکس بر اقتصاد بین‌الملل معتقد است که ورود اعضای جدید به بریکس ابعاد جدیدی در عمق و عرض روابط تجاری سازمان ایجاد کرده و با توجه به اهمیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک هر یک از اعضای این تشکل، امکان خلق تجارت درون‌گروهی و انحراف تجارت جهانی را دارا است (فاخری، ۱۴۰۳).

صالحی و همکاران طی مقاله «سیاست دلار زدایی چین و تأثیر آن بر هژمونی دلار آمریکا» درباره کنش و واکنش چین نشان می‌دهند اگرچه سیاست دلار زدایی چین تهدیدی بالقوه برای هژمونی دلار است، اما تاکنون نتوانسته تسلط ارزی آمریکا را با چالش روبه‌رو کند و به نظر می‌رسد نظم مبتنی بر دلار تا آینده قابل پیش‌بینی ادامه خواهد داشت (صالحی و همکاران، ۱۴۰۳).

صادقی در مقاله «نگاه ایرانی به بریکس و تحولات نظام بین‌الملل: رویکرد سنجی مقالات علمی - پژوهشی ایرانی در حوزه روابط بین‌الملل» به این نتیجه رسیده است که پژوهشگران ایرانی به مقاله‌های با موضوع بریکس، نگاهی مبتنی بر اقتصاد سیاسی داشته‌اند و استقبال از تغییر بنیادین یا جزئی نظم و نظام بین‌الملل فعلی، تحلیل مسائل مرتبط به بریکس را شکل می‌دهد که بر اساس رویکرد چندجانبه‌گرایی و تمایل برای تبدیل شدن جهان تک‌قطبی به چندقطبی نگاشته شده است

(صادقی، ۱۴۰۳).

نوروزی در مقاله‌ای با عنوان «بانک توسعه جدید بریکس؛ تأملی بر عقلانیت نهادی و مجذوبیت کارکردی» این فرضیه را مطرح می‌کند که بانک توسعه جدید بر مبنای عقلانیت نوآوری تکاملی و منبعث از قدرت اقتصادی با الگوی پوشش چهار وجهی ظرفیت، حق و وظیفه و اثرگذاری به ایجاد مرجعیت و مجذوبیت پرداخته است. این الگو برای حل مشکلات جهان در حال توسعه، توجه به اولویت‌های مبرم و بحران خیز نقشی مساعدتر از نظم جریان اصلی (نظام برتون وودز) داراست (نوروزی، ۱۴۰۳).

جمشیدی و همکاران در مقاله «رویکرد اقتصاد سیاسی به الگوی مواجهه جمهوری اسلامی ایران با سازمان بریکس» بر توازن در تعهدات و منافع ایران در بریکس تأکید می‌کنند و معتقدند مهم‌ترین مزیت ژئواکونومیک عضویت ایران در این نهاد دستیابی به منابع مالی در مکانیسم ذخیره احتیاطی و نیز بانک توسعه جدید است (جمشیدی و همکاران، ۱۴۰۳).

اگرچه پژوهش‌های اندکی به ظرفیت‌های بریکس برای کشورهای غرب آسیا پرداخته‌اند، با این حال با توجه به اینکه دو کشور ایران و مصر به تازگی به عضویت بریکس درآمده‌اند، به صورت طبیعی شاهد فقر ادبیات پژوهشی در این خصوص هستیم. بر این اساس در بین پژوهش‌های منتشر شده مرتبط با موضوع، نویسندگان به مقاله‌ای که به

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر ... ۳۰۱

صورت مستقل به مقایسه اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر در قالب بریکس پرداخته باشد، برنخوردند. از طرف دیگر مقاله حاضر تلاش می‌کند تا از دریچه مفهومی دیپلماسی اقتصادی به اهداف ایران و مصر در بریکس بنگرد، بنابراین مقاله حاضر از این نیز حیث نیز واجد نوآوری است.

سامان‌دهی مقاله به این ترتیب است که به جز بخش مقدمه، در بخش دوم به صورت مختصر روش تحقیق تطبیقی-توصیفی به عنوان روش استفاده شده در پژوهش توضیح داده شده است. در بخش سوم، چارچوب مفهومی به کار رفته در پژوهش ارائه می‌شود. بخش‌های چهارم و پنجم به تبیین جداگانه اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر در چارچوب بریکس اختصاص دارد. بخش‌های پایانی نیز شامل تجزیه و تحلیل یافته‌ها، نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد می‌شود

روش تحقیق: تطبیقی - توصیفی

به طور خلاصه روش تحقیق تطبیقی یک روش در تحقیق علوم اجتماعی است که نمونه آن در مطالعات بین فرهنگی یا تطبیقی است که هدف آن مقایسه بین کشورها یا فرهنگ‌های مختلف است. موضوع مطالعه تطبیقی معمولاً در مکان و یا زمان مقایسه می‌شود و این روش‌ها می‌توانند کیفی و کمی باشند. به طور خلاصه، مطالعه تطبیقی نوعی روش است که به تجزیه و تحلیل پدیده‌ها و سپس کنار هم قرار دادن آن‌ها برای یافتن نقاط تمایز و تشابه می‌پردازد (زرنندی، ۱۴۰۲: ۷).

البته رویکرد این مقاله بر اساس تعریف دکتر حسین سلیمی از تحقیق مقایسه‌ای پیش رفته است. بر این اساس، درست است که تفاوت‌ها و وجوه ممیزه‌ای در روش تحقیق مقایسه‌ای وجود دارد، اما جنس و ماهیت آن متفاوت نیست. زیرا ممکن است پژوهشگری بخواهد به توصیف یا تبیین پدیده‌ای پردازد و از پیمایش یا تحلیل گفتمانی استفاده کند و یا به عمق محتوا و اندازه پدیده‌ها پی ببرد، اما این کار را از طریق مقایسه بین پدیدارهای مختلف انجام دهد. از این رو، یک تحقیق توصیفی می‌تواند مقایسه‌ای باشد، به این معنا که شاخص‌های مشابه را برای توصیف دو یا چند پدیده به کار می‌برد تا وجوه مشترک و متفاوت آن‌ها بازشناخته شود. از سوی دیگر می‌تواند تبیینی باشد یعنی رابطه بین پدیده‌ها را در دو یا چند موقعیت مختلف مقایسه کند (...). در این صورت نیز مقایسه‌ای که صورت می‌گیرد مقایسه شاخص‌ها و رابطه و نحوه تأثیرگذاری میان آن‌هاست. در هر دو نمونه ما نیازمند شاخص‌های مشترکی هستیم که بتوانیم رابطه میان پدیده‌ها را با کمک آن‌ها بسنجیم (سلیمی، ۱۳۹۸: ۱۱۶). بر مبنای این توضیحات در تحقیق پیش رو به دنبال یافتن و تبیین روابط همبستگی و یا احیاناً علی-معلولی بین اهداف دیپلماسی اقتصادی دو کشور ایران و مصر در خصوص پیوستن به گروه بریکس نیستیم؛ بلکه ضمن آگاهی نسبت به محدودیت‌های این جنس تحقیقات در حوزه علوم انسانی، تلاش می‌شود تا جنبه‌های مشترک و افتراق اهداف دو کشور از این اقدام کنکاش و توصیف شود تا از خلال

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر ... ۳۰۳

آن سیاست خارجی دو کشور هم‌تراز و هم وزن منطقه‌ای در یک موضوع مشترک مقایسه و به تصویر آید.

برای مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر در بریکس، ابتدا به طور کلی اهداف دیپلماسی اقتصادی بر اساس ماهیت به دو دسته تقسیم‌بندی شده‌اند: اهداف عمدتاً با ماهیت سیاسی و اهداف عمدتاً با ماهیت اقتصادی. همچنین در این مقاله از رویکرد توصیف داده‌ها و تحلیل ثانویه آن برای گردآوری داده‌های موجود استفاده شده است؛ بنابراین این مقاله جزء تحقیقات کیفی بوده و گردآوری اطلاعات به صورت فیش برداری از اسناد مرتبط به پیشینه تحقیق و ادبیات موضوع از کتاب‌ها و مقالات تخصصی، پایان‌نامه‌ها و جستجو در کتابخانه‌ها، مراکز اسناد و پایگاه‌های اینترنتی از جمله پایگاه‌های رسمی و دولتی بوده است؛ از این رو تحقیق تلاش دارد با گردآوری داده‌های لازم به بررسی، تجزیه و تحلیل روابط داده‌های مزبور پردازد تا با ارائه پیشنهادها، ماهیت کاربردی و راهبردی آن نیز برجسته باشد. بنابراین مقاله پیش رو، از نظر هدف از نوع تحقیق بنیادی-کاربردی و از نظیر ماهیت و روش تحقیق، تطبیقی - توصیفی است.

چارچوب مفهومی: بریکس از دریچه دیپلماسی اقتصادی

دیپلماسی اقتصادی به معنای حفظ منافع اقتصادی دولت‌ها در سیاست خارجی، پدیده جدیدی نیست؛ اما مفهوم آن در جهان امروز بسیار

وسیع تر و متنوع تر از گذشته است. پاول بوژیک^۱ دیپلماسی اقتصادی را تأثیرگذاری دولت بر روابط اقتصادی خارجی به ویژه در زمینه تجارت کالا، خدمات و عوامل تولید (نیروی کار، سرمایه، فناوری و منابع طبیعی) بین یک کشور با جهان خارج تعریف می کند (Bożyk, 2004: ۱۱). به تعبیری دیگر، استفاده از ابزارها و راهبردهای دیپلماتیک برای ارتقای منافع اقتصادی یک کشور در بیرون از مرزها به دیپلماسی اقتصادی اشاره دارد. هدف نهایی دیپلماسی اقتصادی تقویت رقابت پذیری و نفوذ بین المللی از طریق ارتباط و همکاری با دیگر کشورها است (Bayne & Woolcock, 2017). رابرت گیلپین عصاره دیپلماسی اقتصادی را دخالت، استفاده و هدایت تعاملات تجاری و سیاسی می داند (Gilpin, 1987). در یک تعریف دیگر، دیپلماسی اقتصادی فرایندی است که دولت ها با استفاده از آن، خود را به دنیای خارج متصل می کنند تا منافع ملی را در فعالیت هایی مانند تجارت و سرمایه گذاری به حداکثر برسانند (موسوی شفایی و همت، ۱۳۹۶: ۱۵۲).

دیپلماسی اقتصادی، دولت ها را به سوی جستجوی فرصت ها برای افزایش صادرات، جذب و صدور سرمایه خارجی و مشارکت در سازوکارهای اقتصادی در سطح منطقه ای و بین المللی سوق می دهد. بنابراین اهداف دیپلماسی اقتصادی عبارت است از: توسعه اقتصاد ملی، گسترش بازارهای صادراتی، جذب و صدور سرمایه گذاری خارجی،

دسترسی به منابع انرژی، جذب فناوری‌های پیشرفته و دسترسی به دانش روز دنیا، مشارکت در حکمرانی اقتصادی جهان و بهبود تصویر کشور در عرصه جهانی (Papadimitriou and Pistikou, 2014: 48-49).

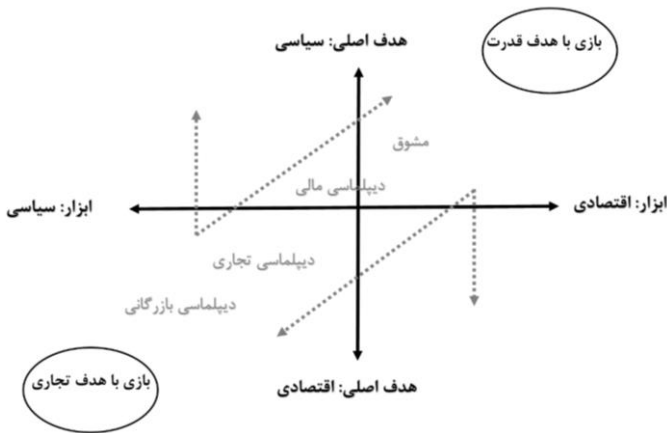
در پژوهش حاضر از چارچوب مفهومی ابداعی مایک اوکانو-هیمانس^۱ پژوهشگر موسسه هلندی کلینگندائیل^۲ برای دیپلماسی اقتصادی الهام گرفته شده است. بر اساس چارچوب ابداعی وی، دیپلماسی اقتصادی مورد استفاده از سوی دولت‌ها، طیفی از ابزارهایی که ماهیت نسبتاً سیاسی یا نسبتاً اقتصادی دارند را دربرمی‌گیرد؛ به عبارت دیگر، دیپلماسی اقتصادی دو طیف از ابزارهای تجارت محور (اقتصادی) و قدرت محور (سیاسی) را شامل می‌شود و همه ابزارهای دیپلماسی اقتصادی را می‌توان در بین دو سوی این طیف جای داد. بر این اساس، ابزارهای قدرت محور، مواردی مثل وضع تحریم هستند که عمدتاً ماهیت سیاسی دارند و پیشران آن‌ها اهداف راهبردی دولت‌هاست و محاسبات هزینه-فایده در آن‌ها از منطق سیاسی پیروی می‌کند. در حالی که در دیپلماسی اقتصادی از نوع تجارت محور، تلاش‌های همکاری‌جویانه دولت‌ها وجود دارد که اهداف تجاری، بازرگانی، سرمایه‌گذاری و مسائلی از این دست را دنبال می‌کند. در این دسته، محاسبات هزینه-فایده از منطق اقتصادی و حداکثر کردن فرصت‌ها پیروی می‌کند. در بین این دو سر طیف، فعالیت‌هایی وجود دارند که

---

^۱Maaik Okano-Heijmans

^۲Clingendael Institute

ممکن است کم و بیش سیاسی یا اقتصادی باشد، به عنوان مثال، کمک‌های اقتصادی و توسعه‌ای، مذاکرات دوجانبه و چندجانبه در مورد توافق‌های تجاری، سیاست‌گذاری/مذاکرات مالی و پولی و غیره. با این حال باید تأکید کرد که تمایز بین لایه‌های مختلف دیپلماسی اقتصادی سیال است و این لایه‌ها ممکن است با یکدیگر هم همپوشانی داشته باشند؛ به خصوص که دیپلماسی اقتصادی یک مفهوم خطی نیست، بلکه بیشتر یک مفهوم شبکه‌ای است (Okano-Heijmans: 2011: 17).

شکل (۱) - اهداف و لایه‌های دیپلماسی اقتصادی-Okano-Heijmans, 2011: 18)

بر اساس طرح‌واره ابداعی اوکانو-هیمنس و همان‌طور که در شکل (۱) نیز آمده، اهداف دیپلماسی اقتصادی دولت‌ها را می‌توان از نظر

هدف و ابزار در جایی از آن جای گذاری کرد. به عنوان مثال، هدف اصلی کمک‌ها و مذاکرات تجاری به شرایط خاص هر مورد و وضعیت بین کشورها بستگی دارد. این سیالیت از طریق پیکانه‌های اقرار داده شده روی طرح‌واره قابل توضیح هستند. به عنوان مثال، کمک‌های توسعه‌ای برای کشورهای اروپایی و آمریکا به طور کلی از نظر هدف و ماهیت سیاسی است و توسعه حکمرانی خوب، دموکراسی و حقوق بشر را هدف گذاری می‌کند، اما کشورهای آسیایی از این موضوع برای تقویت همکاری اقتصادی بین خود و کشورهای پذیرنده کمک استفاده می‌کنند. در همین چارچوب، ژاپن، چین و هند ترجیح می‌دهند از همکاری اقتصادی به جای کمک‌های توسعه‌ای استفاده کنند. بنابراین نیاز است طبقه‌بندی مذکور در این طرح‌واره، بر اساس شرایط مختلف، اندکی تعدیل شوند (Okano-Heijmans: 2011: 18).

با توجه به ایده تشریح شده فوق، در این مقاله تلاش می‌شود به ترتیب اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر از عضویت در بریکس، در قالب چارچوب مفهومی و نموداری بر اساس ماهیت (سیاسی یا اقتصادی) و ابزار (سیاسی یا اقتصادی) ارزیابی شوند.

اهداف ایران از پیوستن به بریکس

برای بررسی اهداف جمهوری اسلامی ایران از پیوستن به بریکس، مواضع و سخنرانی‌های مقامات عالی‌رتبه، مصاحبه مسئولین میان رده و

منابع در دسترس در این رابطه مورد تحلیل قرار گرفته است. بر این اساس اهداف قابل شناسایی و برشمردن هستند.

انتقاد از یک‌جانبه‌گرایی و ترویج چندجانبه‌گرایی

گروه بریکس به طور عمده اهداف اقتصادی دارد، اما تلاش برای سوق دادن جهان به سمت نظام بین‌المللی چندقطبی و سهم کردن کشورهای مختلف به ویژه قدرت‌های نوظهور در تصمیم‌گیری‌های بین‌المللی از دیگر اهداف این گروه است؛ بنابراین این اهداف با منافع و استراتژی جمهوری اسلامی ایران در سیستم بین‌الملل سنخیت همخوانی دارد (جمشیدی، ۱۴۰۳).

بررسی محتوای سخنرانی‌های روسای جمهور کشورمان در نشست‌های مربوط به بریکس نشان می‌دهد بخش عمده‌ای از این سخنرانی‌ها را موضوعات مرتبط با امنیت بین‌الملل، امنیت منطقه، بیان معضلات و ناکارآمدی‌های نظام بین‌الملل، انتقاد از رژیم صهیونیستی و مسائلی از این دست تشکیل می‌دهد. این در حالی است که بخش‌های مرتبط با همکاری‌های اقتصادی، ترانزیت و غیره تنها در یک بخش و به صورت مختصر آمده است.

در همین راستا، عضویت جمهوری اسلامی ایران در گروه بریکس نیز یکی از دستاوردهای دیپلماسی کشور در چارچوب سیاست «نگاه به

شرق» و نیز در مسیر مقابله و خنثی‌سازی سیاست‌های واشنگتن علیه تهران محسوب می‌شود. در همین چارچوب و تفکر است که دکتر ابراهیم رئیسی، رئیس‌جمهور فقید کشورمان در ملاقات با همتای چینی خود در حاشیه پانزدهمین دوره نشست سران بریکس، عضویت ایران در بریکس را موجب تقویت رویکردهای اصولی این گروه از جمله مخالفت با یک‌جانبه‌گرایی آمریکا دانست (پایگاه ریاست جمهوری، ۱۴۰۲). ادبیات مشابه و چه بسا یکسانی در سال ۱۴۰۳ و در سخنرانی پزشک‌یان رئیس‌جمهور ایران در شانزدهمین دوره نشست سران بریکس در قازان روسیه قرائت شد که در آن آمده است: «این اجلاس تجلی‌بخش این واقعیت است که ساخت دنیایی بهتر به تنهایی امکان‌پذیر نیست و در دنیای به هم تنیده کنونی، اراده و اقدام مشترک لازم است ... دنیای بهتر مکانی خواهد بود که در آن نشانی از تحریم، تحمیل اراده، تجاوز، جنگ، کشورگشایی و نسل‌کشی نباشد و چندجانبه‌گرایی به جای یک‌جانبه‌گرایی، اکثریت به جای اقلیت، برابری به جای تبعیض، شفافیت به جای فریب، دموکراسی به جای اقتدارگرایی و گفتگو به جای جنگ، حکم‌فرما گردد» (پایگاه ریاست جمهوری، ۱۴۰۳).

مقایسه ادبیات روسای جمهور ایران در دو دوره اخیر، حاکی از ثبات سیاست‌های کلان کشور در بحث بریکس مبنی بر چندجانبه‌گرایی و در عین حال کم‌اثر کردن فشارهای ایالات متحده بر ایران به عنوان یکی از اهداف مهم برای حضور در این گروه بین‌المللی است.

مشروعیت زدایی از تحریم‌های غربی

با توجه به شرایط خاص کشورمان به ویژه تلاش بی‌وقفه ایالات متحده آمریکا برای منزوی کردن ایران در هر دو عرصه سیاسی و اقتصادی، به ویژه با اعمال تحریم‌های یک‌جانبه اقتصادی، عملاً بسیاری از کنش‌های جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌الملل با موضوع رفع این حصار و خروج از این تنگنا ارتباط پیدا می‌کند.

جالب است که در بررسی زمینه پیوستن ایران به بریکس شاهد آن هستیم که تقریباً از سال ۲۰۱۳ میلادی (۱۳۹۲ شمسی) در اجلاس پنجم بریکس در آفریقای جنوبی و در دوران موسوم به «پساپساجنگ سرد» تلاش‌های جمهوری اسلامی ایران برای پیوستن به بریکس در چارچوب مقابله با تحریم‌های اقتصادی و بدیل‌سازی و پلان (نقشه) دوم برای شکست احتمالی مذاکرات هسته‌ای شدت گرفت (صادقی، ۱۴۰۳: ۲۲۳).

پزشکیان در سخنرانی خود در نشست سال ۱۴۰۳ سران بریکس در کازان، سه بار بر موضوع تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا تأکید کرد. پزشکیان در بازگشت از این سفر نیز تأکید کرد: «در حوزه اقتصادی تلاش بریکس بر این است که با یک‌جانبه‌گرایی آمریکا، سلطه دلار بر اقتصاد جهان و تحریم‌های ظالمانه و ناپسند علیه کشورهای مختلف، مقابله کند.» وی خاطر نشان کرد: «یکی از بحث‌های مهم در این اجلاس این بود که با توجه به سلطه‌ی سیاست‌های آمریکا بر صندوق بین‌المللی

پول، یک صندوق جداگانه ایجاد شود تا از طریق آن کشورها بتوانند به یکدیگر کمک کنند و تحریم‌های آمریکا را خنثی کنند.» (ایرنا، ۱۴۰۳) در همین رابطه، محمد قاسمی رئیس مرکز پژوهش‌های اتاق ایران در یک نشست تخصصی، مهم‌ترین مانع داخلی توسعه اقتصادی ایران را بنیه بسیار ضعیف تولید رقابت‌پذیر ملی و مهم‌ترین مانع خارجی توسعه اقتصادی ایران را تحریم‌ها برشمرد و اظهار کرد: مهم‌ترین مزیت ایران به جهت عضویت در بریکس مقابله با آثار تحریم‌هاست (مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، ۱۴۰۲).

البته اینکه چه میزان اهداف و رویکرد اعضای گروه بریکس با برداشت مسئولین کشورمان از این نهاد همسو و همسان است نکته قابل تأملی است که موضوع این مقاله نیست. اما جمهوری اسلامی ایران تلاش می‌کند از بریکس به عنوان ابزاری برای خنثی‌سازی و لاقط مشروعیت زدایی از تحریم‌های غرب علیه خود بهره‌برداری کند. در همین راستا و در بیانیه پایانی نشست سران بریکس، دو بند (بندهای ۱۰ و ۲۲) با مضمون ابراز نگرانی و تأکید بر آثار مخرب تحریم‌ها گنجانده شده که به نظر می‌رسد احتمالاً بر اساس نظر جمهوری اسلامی ایران و روسیه گنجانده شده است (Kremlin, 2024).

استفاده از ظرفیت بانک توسعه جدید

نهادسازی یکی از ملزومات روان‌سازی مبادلات اقتصاد سیاسی بین‌المللی است و به گفته دوگان و همکارانش، بانک بریکس قدرت

ساختاری به بریکس اعطا می‌کند (Duggan et al., 2022: 502). تشکیل بانک توسعه جدید توسط گروه بریکس برای حمایت از پروژه‌های زیرساختی و توسعه در کشورهای در حال توسعه طراحی شده و جایگزینی برای نهادهایی مانند صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی ارائه می‌کند که اغلب از سوی جهان جنوب به عنوان ابزار نفوذ در نظر گرفته می‌شوند. اگرچه ایران یکی از اعضای صندوق بین‌المللی پول است اما با وجود تحریم، ایران دسترسی پیچیده و تقریباً بدون دسترسی به منابع مالی بین‌المللی دارد و از استفاده از حق برداشت ویژه خود - که ۶/۶ میلیارد دلار است، به دلیل تنش با ایالات متحده، منع شده است (Malik, 2024: 7).

جمهوری اسلامی ایران درخواست رسمی خود برای پیوستن به این بانک را ارائه داده است و عضویت ایران در این نهاد در روند پیگیری است. ایران می‌تواند از فرصت‌های عضویت در این بانک به ویژه در حوزه جذب سرمایه‌گذاری برای توسعه زیرساخت‌های داخلی کشور استفاده نماید. عملیات وام‌دهی بانک توسعه جدید بر پروژه‌های زیرساختی در حوزه انرژی‌های تجدید پذیر، شبکه حمل و نقل، آب و فاضلاب، فناوری اطلاعات و محیط‌زیست و زیرساخت‌های اجتماعی تمرکز دارد.

البته بایستی به این نکته توجه کرد که به خاطر شرایط تحریمی و

اینکه بخش عمده منابع این بانک را ارزهای جهان‌روا تشکیل می‌دهد. احتمالاً استفاده ایران از این منابع با محدودیت‌هایی روبرو خواهد بود. همچنان که در مقطع تشدید تحریم‌ها علیه روسیه، این بانک در بیانیه‌ای اظهار داشت: با توجه به عدم قطعیت‌ها و محدودیت‌های آشکار، بانک توسعه جدید معاملات جدید در روسیه را متوقف کرده است. بانک توسعه جدید به عنوان یک مؤسسه بین‌المللی به انجام تجارت در مطابقت کامل با بالاترین استانداردهای انطباق ادامه خواهد داد (New Development Bank, 2022).

صمدزاده صابر هماهنگ‌کننده ارشد و مسئول امور بریکس در وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در این خصوص معتقد است، بریکس برای تمام ساختارهای نظام بین‌الملل برنامه داشته و جایگزین درست می‌کند؛ به عنوان مثال، بانک توسعه جدید بریکس جایگزین بانک جهانی و صندوق ذخیره اقتصادی بریکس جایگزین صندوق بین‌المللی پول می‌شود. رئیس مرکز پژوهش‌های اتاق ایران نیز می‌گوید، بانک توسعه بریکس می‌تواند در کوتاه‌مدت هم، آورده داشته باشد و عضویت ایران در این بانک و استفاده از آن، با توجه به اینکه به دلار وابسته نیست، می‌تواند برای کشور در شرایط تحریم تسهیل‌آفرین باشد (مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، ۱۴۰۲).

در مجموع به نظر می‌رسد، بانک توسعه جدید بریکس فرصتی برای

توسعه زیرساخت‌های کشور بدون تحمل بار تحریم‌های غرب و سایر موانع را فراهم می‌کند. شایان ذکر است که بخش اعظم منابع بانک توسعه جدید به ارز دلار است و دسترسی کشورهای تحریم شده از جمله ایران به این منابع امکان‌پذیر نیست؛ اما با توجه به تحولات بین‌المللی از جمله تحریم روسیه، این بانک درصدد افزایش سهم غیر دلاری منابع خود است و ایران می‌تواند برای تقویت زیرساخت‌های خود از منابع غیر دلاری که عمدتاً «یوان» چین است، بهره‌برداری کند.

تقویت تبادل تجاری و جذب فناوری

در این بخش، اهدافی که می‌تواند به عنوان زمینه ترغیب ایران برای پیوستن به بریکس و کسب منفعت از نظر اقتصادی، تجاری و فناوری باشد بررسی خواهد شد.

بریکس قصد دارد الگوی تجارت آزاد خود را پیاده‌سازی کند. در صورت کاهش و حذف تعرفه‌های گمرکی در قلمرو بریکس حجم تجارت در داخل گروه ارتقا خواهد یافت (فاخری، ۱۴۰۳: ۱۸۷). در همه اعضای بریکس دولت‌ها نقش قابل‌توجهی در اقتصاد دارند و برخلاف کشورهای پیشرفته که بخش خصوصی و شرکت‌های بزرگ در ایجاد روندهای مذاکراتی و محتوای توافقات تجاری دست دارند، در بریکس این اقدامات توسط دولت‌ها صورت می‌پذیرد و رهبران کشورها در زمان تأسیس در مورد کاهش تعرفه‌ها و افزایش حجم تجارت فی‌مابین توافق نمودند (فاخری، ۱۴۰۳: ۱۸۸). به نظر می‌رسد در

صورت عقد قرارداد تجارت آزاد در بریکس، اقتصاد ایران بیش از بقیه متأثر و متحول خواهد شد.

یکی از مهم‌ترین زیرساخت‌های لازم برای تبادلات تجاری وجود روابط کارگزاری بانکی با بانک‌های کشورهای هدف است. با توسعه روابط بانکی به ویژه با استفاده از پیام‌رسان‌های بومی بین‌بانکی و یا پیام‌رسان مشترک بریکس شاهد تسهیل و افزایش تبادلات تجاری درون بریکسی خواهیم بود. تکمیل و اجرای سکوی بریکس‌پی و استفاده از ارزهای ملی بین اعضای بریکس از جمله موضوعاتی است که کشورهایمانند ایران و روسیه در درون بریکس با شدت بیشتری پیگیری می‌کنند و عملیاتی کردن این طرح‌ها موجب ارتقای روابط تجاری کشورهای عضو خواهد شد. (به عنوان نمونه استفاده از ارزهای ملی و یا ارز مشترک) افزون بر این بخش خصوصی (اتاق بازرگانی ایران) در تشکل و شورای تجاری بریکس عضو است و برخی از چالش‌های فعالان اقتصادی همانند دریافت ضمانت‌نامه بانکی تاکنون با پیگیری‌های انجام‌گرفته، رفع شده است. بریکس و کارگروه‌های زیرمجموعه آن ارتباطات بخش خصوصی کشورها را آسان‌تر کرده است، به دنبال افزایش ارتباطات بخش خصوصی، شورای بازرگانان و کارآفرینان زن نیز در بریکس تشکیل شده است (صمدزاده صابر، ۱۴۰۳).

یکی دیگر از الزامات گسترش تجارت درون بریکس، کاهش و یا

رفع موانع تعرفه‌ای و گمرکی و همچنین حرکت آزادانه عوامل تولید از جمله سرمایه‌گذاران در این کشورها با لغو ویزای تجاری است که این موضوعات جزو پیشنهادهای شورای تجاری بریکس به اجلاس سران این گروه بوده است.

یکی از اهداف کلان سیاست‌های کلی کشور برای گسترش تجارت خارجی، تلاش برای تقویت بخش‌های غیرنفتی و گذار از خام فروشی، افزایش ارزش افزوده محصولات صادراتی کشور و افزایش نقش آفرینی بخش خصوصی است، از این رو عضویت در بریکس در بلندمدت می‌تواند فرصت‌های زیادی برای دستیابی به این اهداف فراهم کرده و دسترسی کشور به بازار عظیم و متنوع کشورهای عضو را فراهم می‌کند. مشارکت ایران در بریکس می‌تواند تبادل دانش، انجام پروژه‌های تحقیقاتی مشترک و انتقال فناوری را تسهیل کند و ایران را قادر می‌سازد تا قابلیت‌های فناورانه و رقابت‌پذیری خود را در بخش‌های مختلف افزایش دهد. این امر می‌تواند به نوسازی اقتصادی ایران و کاهش شکاف‌های فناورانه با سایر کشورها کمک کند (جمشیدی، ۱۴۰۳).

طبق گفته رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و چین، بریکس فرصتی برای ایران است تا بتواند سیستم تولید و کیفیت خود را برای رقابتی سازنده ارتقا بدهد و از ظرفیت بازارهای جهانی استفاده کند (ایرنا، ۱۴۰۳).

اهداف مصر از پیوستن به بریکس

تحلیل ادبیات رهبران مصر نشان می‌دهد انگیزه اصلی آن‌ها برای پیوستن به این گروه، عمدتاً به مسائل اقتصادی مربوط می‌شود. تمرکز بیشتر سیاستمداران مصری روی گسترش همکاری با کشورهای عضو بریکس، دلار زدایی و استفاده از ظرفیت بانک توسعه جدید است. این مسئله، از آنجا ناشی می‌شود که مصر با مشکلات اقتصادی جدی مانند کسری بودجه، تورم بالا، کسری تجاری و کاهش ارزش پول ملی روبرو است. اگرچه بریکس قادر به حل کامل این مشکلات مصر نیست، اما مزایای پیوستن به آن، مرتبط با همکاری اقتصادی و بانک توسعه جدید، از هزینه‌ها که ممکن است تأثیرگذاری محدود بر روابط با ایالات متحده باشد، بیشتر برآورد می‌شود. بریکس تعهدات سفت و سختی را بر اعضای خود تحمیل نمی‌کند که این امر سازمان را برای کشورهای با نظام‌های سیاسی متفاوت جذاب می‌کند و به آن‌ها اجازه می‌دهد تعادل را در روابط بین‌المللی با بازیگران مختلف خود (مانند ایالات متحده، چین، روسیه، هند، کشورهای اتحادیه اروپا و غیره) حفظ کنند (Ufimtsev, 2024: 49). با این مقدمه، اهم اهداف مصر از پیوستن به بریکس را می‌توان شامل موارد زیر دانست.

تنوع‌بخشی به شرکای تجاری و منابع جذب سرمایه‌گذاری خارجی

مصر از دهه ۷۰ قرن بیستم جایگاه خود را تا حد زیادی خود در اقتصاد غربی تعریف کرده بود؛ با این حال این کشور در دهه اخیر تلاش کرد

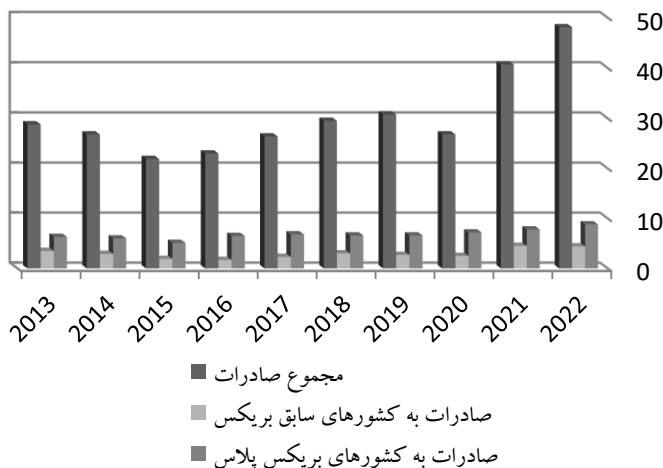
رویکرد متوازن تری در اقتصاد و تجارت خارجی خود در پیش گیرد. پیوستن مصر به بریکس را می‌توان نقطه اوج این رویکرد مصری‌ها از نظر اقتصادی دانست. این عضویت می‌تواند شرکای جدید تجاری را برای مصر تعریف کند و سرمایه‌گذاری خارجی کشورهای عضو بریکس را افزایش دهد.

آمارها نشان می‌دهد اگرچه در حال حاضر کشورهای بریکس سهم عمده‌ای در بین مقاصد صادراتی مصر ندارند، اما این روند افزایشی است. بر اساس آمارهای در دسترس و همان‌طور که در نمودار (۱) نشان داده شده، صادرات مصر به مجموعه کشورهای بریکس در سال ۲۰۲۲ میلادی نسبت به سال قبل آن، ۵/۳ درصد افزایش داشته است. همچنین بر اساس داده‌های آژانس مرکزی بسیج عمومی و آمار مصر، مجموع ارزش مبادلات تجاری بین مصر و کشورهای بریکس در سال ۲۰۲۲ میلادی به ۳۱/۲ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال قبل از آن بیش از ۱۰ درصد رشد داشته است. در مجموع عربستان، روسیه، هند، چین و برزیل در لیست ده کشور اول واردکننده کالا از مصر هستند (مرکز المعلومات ودعم اتخاذ القرار، ۲۰۲۳: ۵۰).

بررسی آمار و نمودارهای مذکور را می‌توان به جایگاه ویژه غرب در اقتصاد مصر تفسیر کرد؛ همچنان که در دهه‌های اخیر نیز مصر از نظر سیاسی و امنیتی روابط ویژه‌ای با کشورهای غربی داشته است. این روابط تا حدی است که برخی از تحلیلگران تا پیش از عضویت مصر در

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر ... ۳۱۹

بریکس، احتمال آن را بسیار ناچیز می‌دانستند. با این حال این عضویت اتفاق افتاد و همان‌طور که گفته شد، نمی‌توان سیاست مصر برای تنوع‌بخشی به شرکای خود و روند افزایشی نقش کشورهای به اصطلاح شرق در اقتصاد مصر را نادیده گرفت.

نمودار (۱) - سهم صادرات مصر به کشورهای بریکس بر اساس میلیارد دلار (Central Bank of Egypt, 2023)

به نظر می‌رسد ظرفیت زیادی برای افزایش تبادل تجاری مصر با کشورهای بریکس وجود دارد. مهم‌ترین موادی که قابلیت صادرات از مصر به این کشورها را دارد، عبارت‌اند از: طلای خام، مواد اولیه کود، تولیدات پتروشیمی، میوه و غیره.

یکی دیگر از اهداف مصر از عضویت در بریکس، افزایش زمینه‌های

جذب سرمایه گذاری خارجی از کشورهای عضو گروه بریکس به عنوان گزینه مکمل سرمایه گذاری کشورهای غربی است؛ به ویژه برخی از کشورهای بریکس قدرت انطباق بیشتری با شرایط پرریسکی مانند مصر را دارند.

بر اساس آمار بانک مرکزی مصر، مجموع سرمایه گذاری کشورهای بریکس در سال مالی ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۴ میلادی بیش از ۳۸/۸ میلیارد دلار برآورد می شود که البته ۳۷/۵ میلیارد آن مربوط به سرمایه گذاری امارات (بخش عمده مربوط به ابرپروژه راس الحکمه) می شود. پس از آن عربستان با ۵۸۵ میلیون دلار، چین با حدود ۵۰۱ میلیون دلار، آفریقای جنوبی با ۱۱۱ میلیون دلار و روسیه با ۶۱/۷ میلیون دلار قرار دارند (Central Bank of Egypt, 2023).

پیوستن مصر به بریکس همچنین باعث استفاده این کشور از توافق های تجاری و تقویت نقش این کشور در آفریقا خواهد داشت و این موضوع می تواند مصر را به دیگر بازارها در آفریقا، آسیا و آمریکای جنوبی (مرکوسور) پیوند دهد (مرکز المعلومات ودعم اتخاذ القرار، ۲۰۲۳: ۵۱).

استفاده از ارزهای جایگزین دلار

مصر به دلیل مواجه بودن با بحران کمبود ارز، از توسعه نظام مالی جایگزین دلار و گسترش استفاده از ارزهای محلی در مبادلات تجاری با دیگر کشورها استقبال می کند؛ زیرا این امر با کاهش تقاضا برای دلار،

بخشی از نا ترازوی ارزی را جبران می کند. با توجه به برنامه کشورهای بریکس برای ایجاد نظام های پرداخت جایگزین، ایجاد یک ارز دیجیتال مشترک و ارز ذخیره برای تجارت جهانی، یکی از اهداف مصر از پیوستن به بریکس را می توان بهره برداری از آن دانست. در این رابطه، محمد معیط وزیر امور مالی سابق مصر اظهار داشته است: «معامله با ارزهای ملی در میان کشورهای عضو بریکس به مصر کمک می کند تا سبد ارزهای خارجی را منطقی کند و در نتیجه فشار بر بودجه عمومی دولت را کاهش دهد، زیرا پس از شروع جنگ در اروپا و موج تورمی جهانی ناشی از افزایش قیمت کالاها و افزایش بی سابقه هزینه خدمات در بازار، دولت فشار زیادی برای تأمین نیازهای اساسی به ویژه گندم و سوخت متحمل می شود» (وزاره المالیه المصریه، ۲۰۲۳).

لازم به ذکر است مصر از قبل، اقداماتی به صورت دوجانبه در این رابطه انجام داده است که از جمله می توان به انعقاد قراردادهای تجاری مبتنی بر پول محلی با هند، روسیه و چین اشاره کرد. در این رابطه مصر و چین در سال ۲۰۱۶ میلادی توافق دوجانبه تبادل ارزهای محلی به مبلغ ۱۸ میلیارد یوان (۲/۶۲ میلیارد دلار) به مدت سه سال را امضا کردند. دو کشور همچنین در اکتبر ۲۰۲۳ میلادی یادداشت تفاهمی در زمینه مبادله بدهی ها امضا کردند (مرکز المعلومات ودعم اتخاذ القرار، ۲۰۲۳).

اگرچه عضویت مصر در بریکس ممکن است به این کشور اجازه دهد تا کسری ۳۰ میلیارد دلاری خود را از طریق تجارت با ارزهای

محلی به جای دلار آمریکا جبران کند، اما در مورد میزان تأثیر تجارت با ارزهای محلی بر اقتصاد مصر باید به این نکته توجه داشت که با توجه به کسری تجاری مصر، این موضوع تأثیر مشخصی خواهد داشت، زیرا صادرات مصر به کشورهای بریکس برای پوشش واردات این کشور کافی نیست و مابه التفاوت آن باید به دلار پرداخت شود. بر اساس آمارهای موجود، سهم کل صادرات مصر از کل تبادلات تجاری این کشور با چین اندکی بیش از ۶ درصد، با روسیه ۱۰ درصد، با هند ۳ درصد، با برزیل ۲۴ درصد و با آفریقای جنوبی ۵۴ درصد است (Alternative Policy Solutions, 2023).

در مجموع نکته قابل تأمل در تأثیر استفاده از ارزهای جایگزین دلار بر اقتصاد مصر این است که مصر بخش زیادی از غلات، نفت و کالاهای اساسی موردنیاز خود را از کشورهای گروه بریکس وارد می‌کند، بنابراین با پیوستن به بریکس و پرداخت ارزش این کالاها با ارزهای محلی، بخش زیادی از کمبود ارز مصر جبران خواهد شد.

بهره‌برداری از ظرفیت‌های بانک بریکس (بانک توسعه جدید)

اگرچه مصر از ژانویه ۲۰۲۴ میلادی به گروه بریکس پیوست، اما پیش‌تر، بانک توسعه جدید وابسته به بریکس در دسامبر ۲۰۲۱ میلادی با قبول عضویت مصر به عنوان چهارمین عضو جدید این بانک در کنار امارات، بنگلادش و اروگوئه موافقت کرده بود.

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر ... ۳۲۳

مصطفی مدبولی نخست‌وزیر مصر پس از پیوستن کشورش به بریکس در یک مصاحبه تلویزیونی در جایگاه برشمردن مزایای عضویت مصر در این گروه اظهار داشت، بانک وابسته به بریکس به اعضای اصلی خود وام‌های کم‌بهره می‌دهد و این موضوع چشم‌اندازهای جدیدی در برابر مصر برای کسب وام‌های کم‌بهره می‌گشاید. وی در عین حال بر اهتمام مصر برای برقراری روابط متوازن با همه طرف‌های جهانی تأکید کرد (القاهره ۲۴، ۲۰۲۳).

موافقت‌نامه تأسیس بانک توسعه بریکس به مصر اجازه می‌دهد تا توافقنامه مبادله تجاری با کشورهای مرتبط با گروه بریکس را تقویت کند و در نتیجه بازاری مشترک برای ارتقای کالاها و محصولات مصری با توجه به توازن‌های مورد انتظاری که در سطح بین‌المللی ایجاد می‌شود، ایجاد کند.

بهره‌مندی از حوزه‌هایی که در حیطه فعالیت‌های مختلف بانک قرار می‌گیرد، به ویژه حمایت از توسعه پایدار و تقویت همکاری و یکپارچگی منطقه‌ای از طریق سرمایه‌گذاری در درجه اول در زمینه زیرساخت‌ها که شامل زیر بخش‌های مختلف در زیرساخت‌ها مانند انرژی، حمل‌ونقل، آب و ارتباطات علاوه بر فعالیت‌های این بانک که بخش‌های زیرساخت‌های بهداشتی و اجتماعی را پوشش می‌دهد، به دلیل تأثیرات منفی اقتصادی ناشی از همه‌گیری کرونا (کووید-۱۹)، برای مصر مفید است.

پیوستن مصر به بانک بریکس، توانایی مصر را برای حمایت از توسعه پایدار و رسیدگی به مسائل نقدینگی از طریق عضویت در بانک توسعه جدید افزایش می‌دهد. بنابراین مصر می‌تواند منابع مالی خود را متنوع کند و به جای تعامل با شرایط سخت سایر مؤسسات وام‌دهنده مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول، از امتیازات این بانک برای تأمین نقدینگی و مقابله با بحران‌های اقتصادی استفاده کند.

چندجانبه گرایی

اگرچه اهداف اقتصادی نقش پررنگی نزد تصمیم‌گیران مصری برای پیوستن به بریکس دارد، با این حال نمی‌توان نقش اهداف سیاسی در این رابطه را نادیده گرفت. به طور مشخص مصر در چارچوب تنوع‌بخشی به سیاست خارجی خود در حدود یک دهه اخیر، تلاش می‌کند از اتکای صرف به غرب اندکی فاصله بگیرد و روابط متوازنی با کشورهای غیر غربی و مشخصاً چین و روسیه داشته باشد. این موضوع باعث می‌شود مصر قادت مانور بیشتری در عرصه جهانی و بین‌المللی داشته باشد.

عبدالفتاح السیسی رئیس‌جمهور مصر در نطق خود در نشست سران سال ۲۰۲۴ میلادی کشورهای عضو بریکس در قازان (اولین نشست پس از عضویت رسمی مصر در بریکس) از «نظام بین‌الملل» و «استانداردهای دوگانه» حاکم بر آن انتقاد و با اشاره به تجاوزات رژیم صهیونیستی در غزه و لبنان، نتیجه عدم محاسبه و بی‌عدالتی در مورد نقض کنوانسیون‌های بین‌المللی و قواعد حقوق بین‌الملل و حقوق بشر دوستانه

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر ... ۳۲۵

را تداوم جنگ در منطقه غرب آسیا دانست. رئیس‌جمهور مصر در همین سخنرانی بر اهمیت همکاری و مشورت مستمر میان کشورهای در حال توسعه برای اطمینان از اثربخشی نظام چندجانبه بین‌المللی و مقابله جمعی با تلاش‌ها برای تحمیل سیاست‌های یک‌جانبه و فردی تأکید کرد (رئاسه الجمهوریه المصریه، ۲۰۲۴). نطق رئیس‌جمهوری مصر را می‌توان شاهدهی بر دستور کار بودن چندجانبه‌گرایی در بین اهداف مصر از عضویت در بریکس دانست.

به نظر می‌رسد مقامات مصر از تبعات سیاسی پیوستن کشورشان اطلاع کافی دارند. جالب است که نقل شده رئیس‌جمهوری وقت برزیل پیش از این از حسنی مبارک رئیس‌جمهوری پیشین مصر برای عضویت در بریکس دعوت کرده بود، اما او به دلیل نگرانی تأثیر گرفتن این موضوع بر روابط کشورش با غرب، این پیشنهاد را نپذیرفته بود (Abdelaziz, 2023).

می‌توان گفت، بریکس نوعی توازن بین‌المللی در روند اقتصادی و پایان سیاست تک‌قطبی و سیطره آمریکا بر سیاست‌های مالی بین‌المللی ایجاد می‌کند. پیوستن مصر به این گروه بیانگر تصمیم مصر برای برقراری روابط متوازن با همه طرف‌ها و در اختیار داشتن گزینه‌های جایگزین است (عفان و همکاران، ۲۰۲۳: ۷۵۹-۷۵۸)

بر این اساس، اهداف بریکس در راستای همکاری جنوب-جنوب و تقویت چندجانبه‌گرایی را می‌توان منطبق با این بعد از سیاست خارجی

و اقتصادی مصر دانست. در ادبیات رسمی مصر نیز آمده است، دیدگاه‌های اقتصادی گروه بریکس با چشم‌انداز ۲۰۳۰ مصر تطابق دارد.

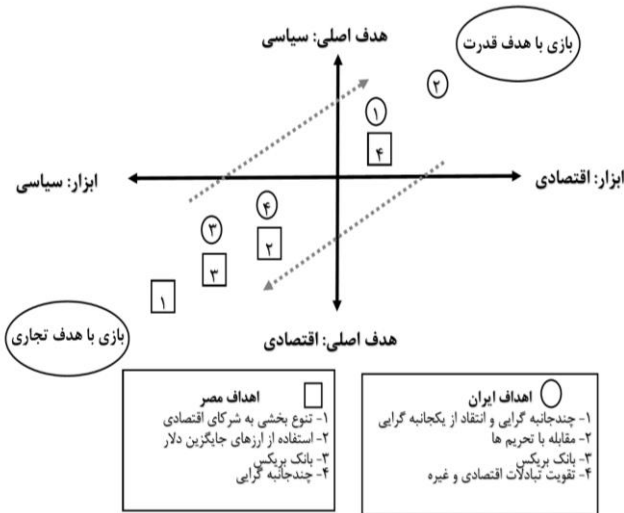
تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این مقاله، برای مقایسه تطبیقی اهداف ایران و مصر از عضویت در بریکس از چارچوب مفهومی مایک اوکانو-هیمناس استفاده شد. بر اساس این چارچوب، دیپلماسی اقتصادی دو طیف از ابزارهای تجارت محور (اقتصادی) و قدرت محور (سیاسی) را دربرمی‌گیرد و همه ابزارهای دیپلماسی اقتصادی را می‌توان در بین دو سر این طیف جای داد. بر مبنای همین چارچوب اهداف ایران و مصر به تفصیل مورد واکاوی قرار گرفت.

مصر	ایران	
اولویت چهارم	اولویت‌های اول و دوم	اهداف عمدتاً با ماهیت سیاسی
اولویت‌های اول، دوم و سوم	اولویت‌های سوم و چهارم	اهداف عمدتاً با ماهیت اقتصادی

در مقام مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر، همان‌طور که در جدول (۱) آمده است، اولویت‌های اول و دوم ایران از پیوستن به بریکس را اهداف با ماهیت عمدتاً سیاسی شکل می‌دهند، این در حالی است که ماهیت اولویت‌های اول تا سوم مصر عمدتاً اقتصادی است. با این حال بهره‌مندی از ظرفیت بانک بریکس از جمله اشتراک

اهداف ایران و مصر است که سومین اولویت برای هر دو کشور را دارد. برای فهم دقیق‌تر، اهداف ایران و مصر از عضویت در بریکس به ترتیب با شماره‌گذاری ۱ تا ۴ در شکل (۲) نشان داده شده است؛ به این ترتیب که شماره‌های قرار گرفته در دایره، نشان‌دهنده اهداف ایران و شماره‌های قرار گرفته در مربع، اهداف مصر از عضویت در این گروه را نشان می‌دهند. بر این اساس، یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که ایران بیشتر به طیف اهداف با ماهیت سیاسی و مصر بیشتر به اهداف با ماهیت اقتصادی گرایش دارد. در عین حال، ایران و مصر نقاط اشتراکی نیز در اهداف خود دارند که مهم‌ترین آن را می‌توان چندجانبه‌گرایی اقتصادی و سیاسی دانست. همچنین پیوستن به یک گروه جدید ذاتاً به معنای گسترش فرصت‌های جدید نیز است. بنابراین مصر و ایران به دنبال آن هستند که از عضویت خود برای «گزینه‌های جدید» برای توسعه اقتصاد خود استفاده کنند.

شکل (۲)- مقایسه اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر در بریکس بر اساس هدف و ابزار

نتیجه گیری

مقاله حاضر به دنبال بررسی تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری عربی مصر از عضویت در بریکس به عنوان دو عضو از اعضای تازه پیوسته به این گروه بود. یکی از نتایج مقاله این است که تفاوت در تنگناهای سیاسی و اقتصادی ایران و مصر سبب شده است که ایران برای کاهش فشارهای ساختاری به ویژه از سوی ایالات متحده و ترویج چندجانبه گرایی به این گروه بپیوندد و از این طریق با فشارهای سیاسی منتج از یک جانبه گرایی آمریکا بر اقتصاد خود مقابله کند، در حالی که مصر بیش از آن، انگیزه‌های اقتصادی در

جهت تنوع‌بخشی به شرکا و بازارهای خود دارد.

یکی دیگر از نتایج برآمده از مقاله این است که کشورهای در دیپلماسی اقتصادی موفق‌تر هستند که اولاً، حوزه فعالیت‌های خود را در لایه‌های گسترده تعریف و دامنه اقدامات خود را افزایش دهند، ثانیاً، راه‌های جدید پیشبرد دیپلماسی اقتصادی را ابداع کنند و ثالثاً، روش‌های ناموفق در این زمینه را متوقف کنند. در عین حال باید توجه کرد، اقدامات متعدد در لایه‌های مختلف دیپلماسی اقتصادی، شبکه‌ای از فعالیت‌ها را شکل می‌دهد که به یکدیگر وابسته هستند و لازم است با یکدیگر هماهنگ شوند.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که گروه بریکس ظرفیت‌های متعددی در حوزه‌های اقتصادی، تجاری، صنعتی، فناوری و بانکی دارد که با توجه به شرایط خاص کشورمان که تحت تحریم‌های کشورهای غربی به ویژه ایالات متحده است، پیوستن به بریکس می‌تواند فرصت‌های بسیار خوبی برای ایجاد تحرک جدی در روند توسعه کشور فراهم کند. البته این امر نیازمند مطالعه فرصت‌ها و چالش‌های پیش رو برای بهره‌برداری حداکثری در جهت تأمین منافع ملی کشورمان از اهمیت بالایی برخوردار است.

پیشنهادها

- با توجه به اشتراک اهداف ایران و مصر از عضویت در بریکس، برنامه‌ریزی برای همکاری‌های اقتصادی بین دو کشور در قالب

بریکس، منافع دو کشور را تأمین خواهد کرد، به ویژه همکاری در این چارچوب، حساسیت کمتری بر خواهد انگیخت.

- برای موفقیت بیشتر جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به اهداف دیپلماسی اقتصادی در قالب بریکس، شایسته است لایه‌های مختلف دیپلماسی اقتصادی شامل اهداف با ماهیت سیاسی‌تر یا اهداف اقتصادی‌تر مدنظر قرار گیرد. نکته قابل‌تأمل در مورد بریکس، ناهمگنی‌ها و بلکه تضادهای موجود در بریکس در مورد اهداف سیاسی است. بنابراین تکیه صرف روی برخی اهداف، احتمالاً تأمین‌کننده منافع ملی نخواهد بود.

- یکی از چالش‌های ایران برای ادغام در بریکس، بحث تحریم‌هاست. برای مقابله با این چالش، ایران باید ضمن تقویت ارتباط مستقیم با کشورهای عضو بریکس و امضای توافق‌نامه‌های تجاری و اقتصادی و تسهیل تبادلات تجاری و سرمایه‌گذاری دیپلماسی چندجانبه و دوجانبه را نیز در درون بریکس فعال کند. در کنار موضوع تحریم‌ها، بحث قرار گرفتن ایران در فهرست سیاه اف.ای.تی.اف. نیز حائز اهمیت است. همچنین هم‌زمان با عضویت در بریکس، نیاز است برخی اصلاحات داخلی و تقویت نهادی برای بهره‌برداری از این عضویت و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در دستور کار قرار گیرد.

- با توجه به ناترازی تولید برق در کشور، توسعه انرژی‌های تجدید

پذیر به ویژه انرژی خورشیدی با استفاده از تأمین مالی بانک بریکس می‌تواند جزو اولویت‌های در دستور کار نهادهای داخلی پس از پیوستن به این بانک قرار گیرد.

- یکی از راه‌های افزایش بهره‌برداری کشورمان از عضویت در بریکس، مشارکت فعال در نهادهای بریکس، نقش آفرینی در ساختار آینده مدیریتی گروه و کسب مناصب و احیاناً میزبانی از مقر نهادهای این گروه است.

- با توجه به اینکه بخش عمده‌ای از صنایع کشورمان با بهره‌وری و فناوری قدیمی فعال هستند و جهت توسعه کشور دستیابی به فناوری‌های به‌روز و رقابت‌پذیر با بهره‌وری بالا ضروری است، این حوزه می‌تواند به صورت ویژه مورد پیگیری مسئولان ذی‌ربط قرار گیرد، به عنوان نمونه ایران می‌تواند پیشنهاد تأسیس مرکز همکاری‌های فناوری و دانش بنیان و میزبانی از این نهاد را به گروه بریکس ارائه کند.

منابع

- ثاقب، حسن؛ حسینی، میرعبداله؛ مرادی حقیقی، فائزه (۱۴۰۳). امکان توسعه همکاری و تجارت ایران با کشورهای گروه بریکس-پلاس مورد صنایع کارخانه‌ای. *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ۷(۱).
- جمشیدی، محسن؛ حیدری، نصرت‌اله؛ فلاحی، سارا (۱۴۰۳). رویکرد اقتصاد سیاسی به الگوی مواجهه جمهوری اسلامی ایران با سازمان بریکس. *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ۷(۱).

زرنندی، سعید. (۱۴۰۲)، مروری بر روش تحقیق تطبیقی: نظریه‌ها، رویکردها و افق‌ها، مدیریت دولتی تطبیقی، سال اول، دوره ۱، شماره ۴
سجادپور، سید محمد کاظم؛ حسینی، سید شمس‌الدین؛ نیرآبادی، حمید (۱۳۹۸)، طراحی مدل دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بایسته‌ها، مؤلفه‌ها و راهبردهای کلیدی، امنیت ملی، سال نهم، شماره سی و چهارم، زمستان.

سلیمی، حسین (۱۳۹۸)، هفت گام در پژوهش کاربردی، نشر علمی، چاپ اول.
صادقی، سجاد (۱۴۰۳)، نگاه ایرانی به بریکس و تحولات نظام بین‌الملل: رویکرد سنجی مقالات علمی-پژوهشی ایرانی در حوزه روابط بین‌الملل، مطالعات کشورها. ۲(۲)

صالحی س ح، موسوی شفاپی س م، گل محمدی و، حاجی یوسفی ام. (۱۴۰۳)، سیاست دلار زدایی چین و تأثیر آن بر هژمونی دلار آمریکا، مطالعات کشورها. ۲.

فاخری، مهدی (۱۴۰۳)، تأثیر گسترش بریکس بر رویکردهای اقتصاد جهانی و تجارت بین‌المللی، سیاست خارجی، ۳۸(۲)، ۱۷۷-۲۰۰.

موسوی شفاپی، مسعود؛ همت، ایمانی (۱۳۹۶)، دیپلماسی اقتصادی؛ رهیافتی برای افزایش قدرت ملی ایران، راهبرد، شماره ۸۴.

موسوی، سید محمد هادی؛ میر ترابی حسینی، سعید؛ قربانی شیخ‌نشین، ارسلان؛ مدرس، محمدولی؛ (۱۳۹۸)، چالش بریکس با ساختار مالی جهانی زیر نفوذ آمریکا؛ پژوهشنامه ایرانی سیاست بین‌الملل، (۱)
میر ترابی، سعید؛ فلاح، مهرداد. (۱۴۰۱). چین، بریکس و تحوّل در نظم جهانی اقتصاد جهانی. مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل ۵(۲).

مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر ... ۳۳۳

نوروزی، حسین. (۱۴۰۳)، بانک توسعه جدید بریکس؛ تأملی بر عقلانیت نهادی و مجذوبیت کارکردی، مطالعات کشورها، ۲ (۲).

ایرنا (۱۴۰۳)، پزشک‌یان: با عملیاتی شدن دستاوردهای اجلاس بریکس، توطئه آمریکا و همراهانش خشی می‌شود، قابل دسترسی در:

www.irna.ir/xjRVQ2، تاریخ مراجعه: ۱۴۰۳/۱۰/۱۴

ایرنا (۱۴۰۳)، سیاست توسعه تجارت خارجی ایران با گروه بریکس در دولت چهاردهم، قابل دسترسی در: www.irna.ir/xjS5Bs تاریخ مراجعه،

۱۴۰۳/۱۰/۱۴

پایگاه ریاست جمهوری (۱۴۰۲)، دکتر رئیسی: عضویت ایران در بریکس موجب تقویت رویکردهای این گروه از جمله مخالفت با یک‌جانبه‌گرایی آمریکا خواهد بود، قابل دسترسی در: www.president.ir/fa/146259،

تاریخ مراجعه، ۱۴۰۳/۱۱/۱۵

پایگاه ریاست جمهوری (۱۴۰۲)، بریکس پلاس باید سازوکاری، شفاف و فراگیر با نگاه ویژه به کشورهای در حال توسعه طراحی و اجرا کند، قابل دسترسی در: www.president.ir/fa/154773، تاریخ مراجعه،

۱۴۰۳/۱۱/۲۵

صمدزاده صابر، مجید (۱۴۰۳)، اتاق بازرگانی خراسان رضوی، تبیین اثر بلندمدت و میان مدت بریکس بر اقتصاد کشور، قابل دسترسی در:

www.news.mccima.com/40091، تاریخ مراجعه، ۱۴۰۳/۱۰/۱۱

مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری (۱۴۰۲)، نشست فرصت‌ها و ظرفیت‌های حضور ایران در بریکس، قابل دسترسی در:

www.css.iriipo.ir/Zu9e، تاریخ مراجعه، ۱۴۰۳/۱۰/۱۵

وزارت امور خارجه (١٤٠٢)، دیدار و گفتگوی مهدی صفری معاون دیپلماسی اقتصادی وزارت خارجه در حاشیه نشست سران بریکس با خانم دیلما روسف رئیس بانک توسعه نوین، قابل دسترسی در : www.mfa.gov.ir/portal/newsview/728108، تاریخ مراجعه،

١٤٠٣/١٠/٢١

ج) عربی

القاهره ٢٤ (٢٠٢٣)، رئیس الوزراء: الانضمام لـ بریکس یتیح لمصر قروضاً ميسرة من بنك التنمية، www.cairo24.com/1853695
رئاسه الجمهوریه المصریه (٢٠٢٤)، كلمه الرئيس عبد الفتاح السيسى خلال قمة "بریکس بلس"، <https://www.presidency.eg>

عفان، منال محمد الحسانين؛ الشعراوى، مصطفى السيد؛ الجزائر، فاروق فتحى؛ ودن، ضحا سليمان محمد (٢٠٢٣)، الآثار الاقتصادية لتجمع البریکس (BRICS) على النظام الدولى للمدفوعات: دراسة تحليلية على مصر، المجلة العلمیه للبحوث التجاريه (جامعة المنوفية)، المجلد ٤٩، العدد ٢، العدد الثانى الجزء الاول، إبريل ٢٠٢٣، الصفحه ٧١١-٧٤٨.

مرکز المعلومات ودعم اتخاذ القرار (٢٠٢٣)، مصر ودول البریکس ... فرص واعده، مجلس الوزراء المصرى، العدد ٢٠، ديسمبر ٢٠٢٣.

وزاره الماليه المصريه (٢٠٢٣)، وزير الماليه: انضمام مصر لتجمع «البریکس» يعزز الفرص الاستثمارية والتصديرية والتدفقات الأجنبية، www.mof.gov.eg

References

Alternative Policy Solutions (2023), *BRICS and Dollar Certificates: Why All the Fuss?*, American University in Cairo.

BRICS Information Centre (2024), Available at: <http://www.brics.utoronto.ca>

Rabczun, Aleksandra (2024), Perspective of Arabian Members of BRICS—New Possibilities Thanks to Expansion pp 837–850 in: Bahaa Awwad (Editor) (2024), *The AI Revolution: Driving Business Innovation and Research*, Springer; 2024th edition.

Aleksia C, Bakhtiar AR. (2023), BRICS as new alternatives in reforming international financial institutions and economic partnerships, *Insignia Journal of International Relations*.10 (2):128-143.

Bayne N. & Woolcock S. (2017). What is Economic Diplomacy. in *The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations*. 4th edition, pp 1-14, edited by Bayne N. & Woolcock S. New York: Routledge Taylor& Francis Group.

Belesky, P. & Lawrence, G. (۲۰۱۸), Chinese state capitalism and neomercantilism in the contemporary food regime: contradictions, continuity and change, *The Journal of Peasant Studies*, 1-23.

Central Bank of Egypt (2023), *Net Foreign Direct Investment*, Available at: www.cbe.org.eg.

Duggan N, Ladines A, Juan C, Marek R. (2022), The structural power of the BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa) in multilateral development finance: A case study of the New Development Bank, *International Political Science Review*.43(4):495-511.

Yasmeen Fekery Yaseen El Khodary & Mousa Gowfal Selmei Gowfal Selmei & Elsayed Farrag Elsaid Mohamed Elsayed, (2024). *The impact of Egypt's accession to the*

- BRICS group on the foreign exchange crisis in Egypt*, Papers 2412.16927, arXiv.org., <https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.16927>.
- Gu. Jing, Carey. Richard, Shankland. Alex, Chenoy. Anuradha (2016), Introduction: International Development, South-South Cooperation and the Rising Powers in: Gu. Jing, Shankland. Alex, Chenoy (2016), *the BRICS in International Development*, Palgrave Macmillan.
- Ishbaeva, Alfiia, Gur, Betul (2024), Commercial Diplomacy in the BRICS Framework: Objectives and Outcomes, *International Journal of Commerce and Finance*, Vol. 10, Issue 1, 2024, 147-163
- Kremlin (2024), *Kazan Declaration*, Available at: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/en/RosOySvLzGaJtmx2wYFv0IN4NSPZploG.pdf>
- M. Okano-Heijmans (2011), Conceptualizing Economic Diplomacy: The Crossroads of International Relations, Economics, IPE and Diplomatic Studies, *the Hague Journal of Diplomacy* 6, 7-36
- Malik, I. Y., Kohar, Y. H., & Tungkagi, Z. N. H. (2024). *BRICS expansion in the Middle East from political economy perspective*. Center of Middle Eastern Studies (CMES), 17 (1).
- New Development Bank* (2022), <https://www.ndb.int/news/a-statement-by-the-new-development-bank/>
- P. Bożyk (2004), *Zagraniczna i międzynarodowa polityka ekonomiczna*, Warszawa
- Papadimitriou, Pyrros and Victoria Pistikou (2014). Economic Diplomacy and Security in Sovereign States, *Procedia Economics and Finance*, No. 2.
- Paudel, D. B. (2023) *an Analysis of Emerging Trends in*

Economic Diplomacy: A Comparison between Group of Seven (G7) and BRICS Alliance, *Journal of Foreign Affairs (JoFA)*, Volume 3, Issue 1.

-Robert Gilpin (1987), *The Political Economy of International Relations* (Princeton NJ: Princeton University Press, ۱۹۸۷), p. ۷۶.

Stuenkel O (2017), New development banks as horizontal international bypasses: towards a parallel order?, *American Journal of International Law*. 111:229-230.

Ufimtsev A.A. (2024), Economic and Political Aspects of Egypt's Accession to BRICS, *Asia & Africa today, journal*, No 11 (2024), Pages: 49-56.

Abdelaziz (2023), *Egyptian Media Reflections on Egypt's Accession to BRICS*, Washington Institute for Near East Policy, Available at: www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/egyptian-media-reflections-egypts-accession-brics#main-content.

Translated References to English

Affan, Manal Mohamed El-Hassanein; El-Shaarawy, Mustafa El-Sayed; El-Gazzar, Farouk Fathy; and Waddan, Doaa Soliman Mohamed (2023), The Economic Impacts of the BRICS Group on the International Payments System: An Analytical Study of Egypt, *Scientific Journal of Commercial Research (Menoufia University)*, Volume 49, Issue 2, Part 2, April 2023, pp. 711-768. [In Arabic]

Cairo 24 (2023), Prime Minister: Joining BRICS would provide Egypt with concessionary loans from the Development Bank, www.cairo24.com/1853695. [In Arabic]

Egyptian Ministry of Finance (2023), Minister of Finance: Egypt's Accession to BRICS Enhances Investment and Export Opportunities and Foreign Inflows, www.mof.gov.eg. [In Arabic]

Egyptian Presidency (2024), President Abdel Fattah El-Sisi's speech during the BRICS Plus Summit, <https://www.presidency.eg>. [In Arabic]

Fakheri, Mehdi (2024), The Impact of BRICS Expansion on Approaches to the Global Economy and International Trade, *Foreign Policy Quarterly*, 38(2), 177-200. [In Persian]

Information and Decision Support Center (2023), Egypt and BRICS Countries... Promising Opportunities, Egyptian Cabinet, Issue 20, December 2023. [In Arabic]

IRNA (2024), Iran's foreign trade development policy with the BRICS group in the 14th government, available at: www.irna.ir/xjS5Bs date of access, 14/10/1403. [In Persian]

IRNA (2024), Pezizkian: With the implementation of the achievements of the BRICS summit, the conspiracy of the United States and its allies will be neutralized, available at: www.irna.ir/xjRVQ2, date of access: 14/10/1403. [In Persian]

Jamshidi, M., Heydari, N., & Fallahi, S. (2024). The Political Economy Approach to the Confrontation Model Between the Islamic Republic of Iran and the BRICS Organization. *International Political Economy Studies*, 7 (1), 135-148. <http://doi.org/10.22126/ipes.2024.10290.1653>. [In Persian]

Ministry of Foreign Affairs (2024), Meeting and discussion

between Mehdi Safari, Deputy Minister of Economic Diplomacy of the Ministry of Foreign Affairs, on the sidelines of the BRICS Summit, with Ms. Dilma Rousseff, President of the New Development Bank, available at: www.mfa.gov.ir/portal/newsview/728108, date of access, 10/21/1403. [In Persian]

Mirtorabi, Saeed & Fallah, Mehrdad (2022). China, BRICS and the Evolution of the Institutional Order of the Global Economy, *International Political Economy Studies*, 5 (2), ۴۱۵-۴۴۶.

Mousavi Shefaei, Masoud; Hemmat, Imani (2017), Economic Diplomacy; An Approach to Increasing Iran's National Power, *Strategy Quarterly*, No. 84. [In Persian]

Mousavi, Seyyed Mohammad Hadi; Mirtorabi Hosseini, Saeed; Ghorbani Sheikhneshin, Arsalan; Modarres, Mohammad Vali; (2019), BRICS's Challenge with US Controlled World Financial Structure; *Iranian Research Letter of International Politics*, 8 (1). [In Persian]

Noroozi H. (2024). "New Development Bank of BRICS; Contemplation on institutional rationality and functional attractiveness". *Countries Studies*. 2(2): 73-78. doi: <https://doi.org/10.22059/jcountst.2024.371704.1110>. [In Persian]

Presidential Center for Strategic Studies (2024), Meeting on Opportunities and Capacities of Iran's Presence in BRICS, available at: www.css.iripo.ir/Zu9e, date of access, ۱۰/۱۵/۱۴۰۳. [□□ □□□□□□]

Presidential website (2023), Dr. Raisi: Iran's membership in

BRICS will strengthen the approaches of this group, including opposition to US unilateralism, available at: www.president.ir/fa/146259, date of access, 15/11/1403. [In Persian]

Presidential website (2024), BRICS Plus must design and implement a transparent and inclusive mechanism with a special focus on developing countries, available at: www.president.ir/fa/154773, date of access, 11/25/1403. [In Persian]

Sadeghi S. (2024). Iranian view on BRICS and developments in international system: Examining the research approaches of Iranian scientific-research articles on international relations. *Countries Studies*. 2(2): 55-58. <https://doi.org/10.22059/jcountst.2024.369490.1086>. [In Persian]

Sagheb, H., Hosseini, M., & Moradi Haghighi, F. (2024). The feasibility of development and trade cooperation between Iran and the countries of the BRICS-PLUS: the case of manufacturing industries. *International Political Economy Studies*, 7 (1), 149-167. <http://doi.org/10.22126/ipes.2024.10333.1654>. [In Persian]

Sajjadpour, Seyyed Mohammad Kazem; Hosseini, Seyyed Shams al-Din; Nirabadi, Hamid (2019), Designing the Model of Economic Diplomacy of the Islamic Republic of Iran Key Needs, Components, and Strategies, *National Security Quarterly*, Year 9, Issue 34, Winter. [In Persian]

Salehi SH, Mousavi Shafae SM, Golmohammadi V, Haji-

Yousefi AM. (2024). "China's de-dollarization policy and its impact on the hegemony of the US dollar". *Countries Studies*. 2(2): 47-54. doi: <https://doi.org/10.22059/jcountst.2023.367816.1075>. [In Persian]

Salimi, Hossein (2019), *Seven Steps in Applied Research, Scientific Publication, First Edition*. [In Persian]

Samadzadeh Saber, Majid (2024), *Khorasan Razavi Chamber of Commerce, Explanation of the long-term and medium-term impact of BRICS on the country's economy*, available at: www.news.mccima.com/40091/, date of access, ۱۱/۱۰/۱۴۰۳. [□□ □□□□□□□□]

Zarandi, Saeed. (2024), *An Overview of Comparative Research Methods: Theories, Approaches and Perspectives, Comparative Public Administration Quarterly, Year 1, Volume 1, Issue 4*. [In Persian]

استناد به این مقاله: سردار، حمید، تقوایی پور، قاسم و بهرامی مقدم، سجاد. (۱۴۰۳). مقایسه تطبیقی اهداف دیپلماسی اقتصادی ایران و مصر در چارچوب بریکس. *تعاملات دیپلماتیک*، ۲ (۷)، ۲۸۵ - ۳۴۰. doi: 10.22034/dpiq.2025.510438.1027

The *Diplomatic Interactions Research Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License